

Parshat Acharei Mot-Kedoshim The Benefits of Expressing Hatred

Simon Wolf

"You shall not hate your brother in your heart (לא תשנא את אחיך בלבבך); certainly reprove your kin (הוכח תוכיח את עמיתך); incur no guilt on their account. You shall not take vengeance or bear a grudge against members of your people; love your fellow as yourself (וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ); I am God."¹ The simple way to understand this series of Mitzvot is to view the first and last statements as being two sides of the same coin; one formulated in the negative and the other in the positive. Do not hate your brother, but rather love him.² In that case the interdicting commands (rebuke, do not avenge or bear a grudge) are methods by which to adhere to these principles. They are making suggestions as to how to avoid hating one's brother and enhancing one's love for them.³ Understanding the verse in this manner also presumes that the Torah can and will dictate that a person must overcome or override what might be their natural emotions.⁴ This point is hotly debated amongst the Rishonim, with reference to Mitzvot such as "Do not be jealous (לא תחמד)"⁵ as to whether the Torah can prescribe emotions or can only mandate engaging in and desisting from actions associated with those feelings (see Parshat VaEtchanan – [Are there Really Ten Commandments?](#)). One's position on this matter might influence the correlation one sees between the emotional requirements (hate and love) demanded by the Torah and the subsequent directives.

The Ramban, for instance, in his first explanation, suggests that the Torah's enjoining one to rebuke their kinsman (הוכח תוכיח את עמיתך) is completely

independent of the previous demand that one not hate their brother in their heart (לא תשנא את אחיך) (בלבבך).⁶ Therefore the correlation between them is simply that they are Mitzvot that pertain to one's obligations towards their fellow man. Implicit in this understanding is that one who harbors hatred against their brother is in violation of both a negative and positive precept (not to hate and to love) and the demand for rebuke is completely detached from these emotional dictates. This view is supported by the Gemara in Arachin's interpretation of this verse: "The Sages taught: 'You shall not hate your brother in your heart'; one might have thought that the verse means: do not hit him, do not slap him, and do not ruin him due to hatred. Therefore, the verse states 'in your heart' to indicate that the Pasuk refers to harboring hatred in the heart. From where is it derived with regard to one who sees an unseemly matter in another that he is obligated to rebuke him? As it is stated: 'You shall rebuke your neighbor.' If one rebuked him for his action but he did not accept the rebuke, from where is it derived that he must rebuke him again? The verse states: 'You shall rebuke (הוכח תוכיח),' the double language indicates he must rebuke repeatedly. One might have thought that one should continue rebuking him even if his face changes due to humiliation. Therefore, the verse states: 'do not bear sin because of him' (the one giving rebuke should not sin in accomplishing this directive by embarrassing the other person)."⁷ According to this explanation, the closing phrase "incur no guilt on their account (ולא תשא עליו חטא)" is qualifying the rebuke and either is guiding that one must sensitively rebuke another, not embarrass them, in order to set them on the proper path⁸ or that the rebuke is necessary to release oneself from the responsibility of the other party's wrongdoing.⁹

¹ לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא: לא תקם ולא תטר את בני עמך וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ אִנִּי יְקוֹק: (ויקרא יט, יז-יח)
² לא תשנא את אחיך הפך וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ (יח). והנה אלה המצוות כולם נטועות בלב, ובהשמרם ישבו בארץ, כי על שנאת חנם חרב בית שני. (אבן עזרא ויקרא ט, יז)
³ לא תשנא – ראשיתה וסופה של הקבוצה שלפנינו נעוצים זה בזה: אל תשנא את אחיך, אלא אהוב אותו. כוונתו: לא לגרום לו רעה מתוך שנאה, אלא יאהב אותו וירצה רק בטובתו. המצוות שבאמצע נובעות מתוך אלו השתיים. "הוכח וגו'" היא מצוה שישמרה באהבת הריע, שהיא גם עשויה להרחיק טינא מן הלב. כוונת מצוה זו היא, שאם משהו חושב שנעשה לו רעה מצד חברו, יוכיח אותו בתוכחת מגולה, כמו שהוכיח אברהם אבינו את אבימלך (בראשית כ"א:ה). ומצד שני ישתדלו גם להתחזיר את זה שחטא לה' אל הדרך הטובה... (רד"ק הופמן ויקרא יט, יז-יח)
⁴ עיין הערה 2 || לא תחמוד אנשים רבים יתמהו על זאת המצוה, איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלב כל מה שהוא נחמד למראה עיניו... ככה כל משכיל צריך שידע, כי אשה יפה או ממון לא ימצאו אדם בעבור חכמתו ודעתו, רק כאשר חלק לו ה'... ואמרו חכמים, בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במלא. ובעבור זה המשכיל לא יתאוה ולא יחמוד... על כן הוא ישמח בחלקו ואל ישים אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו, כי ידע שהשם לא רצה לתת לו, לא יוכל לקחתו בכוח ובמשבובותיו ותחבלותיו, ע"כ יבטח בבוראו שילכלנו ויעשה הטוב בעיניו. (אבן עזרא הארוך, כ"ג-יד) || ולא תחמוד – בלב (אבן עזרא הקצר שמות כ, א) || וגם באבן עזרא דברים ה, טז-יז: והעד: שאמר משה בספר הזה, שבאר את התורה: תחת לא תחמוד (שמות כ, יג) אמר: לא תתאוה. כי רבים אמרו, כי אין עון במחשבת בלב, ואין עליהם שכר ועונש. ויש ראיות רבות להשיב עליהן ולא אאריך... || וגם בספר החינוך מצוה טז: ...ואל תתמה לומר ואיך יהיה בידו של אדם למנוע לבבו מהתאוות אל אוצר כל כלי חמדה שיראה ברשות חבירו והוא מכולם ריק וריקם, ואיך תבוא מניעה בתורה במה שאי אפשר לו לאדם לעמוד עליו. שזה הדבר אינו כן, ולא יאמרו אותו ויתורה הטפשים הרעים והחטאים בנפשותם, כי האמנם ביד האדם למנוע עצמו ומחשבותיו

ותאוותיו מכל מה שירצה, וברשותו ודעתו להרחיק ולקרב חפצו בכל הדברים כרצונו...
⁵ חמש המצוות שבפסוקים אלה מקבילות אל "לא תחמוד" שבעשרת הדברות, באשר בהן מצוה על מהות הרוח שביחסי אדם אל חברו. אמנם, מדובר כאן גם על מעשים, אולם הם כאלה, שיוצאים ישר מתוך היחס שבלב, הרי גם "לא תחמוד" אינו אוסר אלא את המעשה, השוה מכילתא "בחודש" פ' ח. (רד"ק הופמן ויקרא יט, יז-יח)
⁶ ...ואמר הוכח תוכיח את עמיתך - מצוה אחרת, ללמדו תוכחת מוסר, "ולא תשא עליו חטא" שיהיה עליך אשם כאשר יחטא ולא הוכחת אותו. ולזה יטה לשון אונקלוס שאמר, ולא תקבל על דיליה חובא, שלא תקבל אתה עונש בחטא שלו. ואחרי כן צוה שתאהבו אותו. והנה השונא את רעהו עובר בלאו, והאזהב לו מקיים עשה... (רמב"ן ויקרא יט, יז-יח) || ... עוד ירצה בהעיר למה באזהרת לא תשנא דקדק לומר את אחיך ובאזהרת הוכח תוכיח אמר את עמיתך שנראה שמדבר ב' נושאים: (אור החיים ויקרא יט, יז)
⁷ תנו רבנן: לא תשנא את אחיך בלבבך - יכול לא יכנו, לא יטרנו, ולא יקלקלנו? ת"ל: בלבבך, שנאה שבלב הכתוב מדבר. מנין לרואה בחבירו דבר מגונה שחייב להוכיחו? שנאמר: הוכח תוכיח, הוכיחו ולא קבל מנין שיחזור ויוכיחו? תלמוד לומר: תוכיח, מכל מקום; יכול אפי' משתנים פניו? ת"ל: לא תשא עליו חטא. (ערכין טז: || ספרא קדושים ד, ח)
⁸ לא תשא עליו חטא – לא תלבין את פניו ברבים. (רש"י ויקרא יט, יז ע"פ הספרא והגמרא המובאים בהערה 7)
⁹ לא תשני' ית' אַחוּךְ בְּלִבְךָ אוֹכְחָא תוֹכֵחַ ית' חֲבֵרָךְ וְלֹא תִקְבִּיל עַל דִּילֵיהּ חוּבָא. (אונקלוס ויקרא יט, יז ועיין ברמב"ן בעהרה 6) || ...ואז לא תשא עליו חטא. וכן ביחזקאל הוא אומר ולא הזהרתו להשיב רשע מדרכו הרעה לחיותו הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש (יחזקאל ג, יח). שהיה לך להוכיחו והשומע ישמע והחזל יחזל (יחזקאל ג, כז) ("כך קרא ויקרא יט, יז) || לא תשא עליו חטא – שהיה עליך אשם כאשר יחטא ולא הוכחת אותו... (טור הפירוש הארוך ויקרא יט, יז)

The Pasuk in Kohelet states that "there is a time for love; and a time to hate..."¹⁰ In addition, the Torah states: "When you see the donkey of the one you hate (חמור שנאך) crouching under its burden and would refrain from raising it, you must nevertheless help raise it."¹¹ Both of these verses seem to indicate that sometimes it is permissible to "hate" another party. The Gemara in Pesachim challenges this assumption from the verse in Parshat Kedoshim that precludes one from "hating" their brother (לֹא תִשְׂנֵא אֶת אָחִיךָ) בְּלִבְבְּךָ.¹² In order to reconcile this contradiction, the Gemara proposes that one is allowed to show disdain towards those that violate the laws of the Torah. This is further bolstered by the Gemara in Sota which suggests that one might have thought that a husband is precluded from warning his wife from engaging in promiscuous behavior because of the demand that one avoid strife and hatred (לֹא תִשְׂנֵא אֶת אָחִיךָ בְּלִבְבְּךָ).¹³ Therefore, the Torah specifically grants the husband the right to be jealous and warn his wife not to seclude with another individual (ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו) given the circumstantial evidence of licentiousness and wrongdoing surrounding this woman's behavior. Once again here, those that act inappropriately are excluded from the Torah's demand not to hate one's brother. This seems to be gleaned from the fact that the verse uses "your brother (אָחִיךָ)" and "your friend (רֵעֶךָ)" to describe the one you are proscribed from hating and enjoined to love which Chazal in other instances interpret as being someone who is on parity with your dedication to God.¹⁴

There are two stories in Tanach that seemingly corroborate this understanding. Firstly, the relationship of Yosef and his brothers was marred by hatred of the brothers towards Yosef. The verses repeatedly state the deep-seated negative emotions the brothers have towards Yosef: "And

when his brothers saw that their father loved him more than any of his brothers, they hated him to the point that they could not speak a friendly word to him (וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוּ לְשָׁלֵם). And Yosef had a dream which he related to his brothers; and they hated him even more (וַיֹּסְפוּ עוֹד שִׁנְאוֹ אֹתוֹ)...His brothers retorted, 'Do you mean to reign over us? Do you mean to rule over us?' And they hated him even more because of his dreams and his words (וַיֹּסְפוּ עוֹד שִׁנְאוֹ אֹתוֹ עַל חֲלֻמֹתָיו וְעַל דְּבָרָיו).¹⁵ While Yosef might have made poor choices in his conduct and public sharing of his dreams and their interpretation, it is not clear that the brothers were justified in their hatred towards Yosef and therefore they are later punished and held accountable for the actions they take based on this hatred. On the other hand, in Sefer Shmuel, the Navi relates that "Avshalom did not utter a good or bad word to Amnon (the crown prince) because Avshalom hated Amnon (כִּי שִׁנְא אֶבְשָׁלוֹם אֶת אֲמֹנוֹן) since he had violated his sister Tamar."¹⁶ This would seem to be a classic example of legitimate hatred that would according to Chazal be sanctioned by the Torah since Avshalom's hatred for Amnon stemmed from the indecency with which he had treated his sister Tamar.

Yet, surprisingly, Chazal are positively inclined towards Yosef's brothers' questionable behavior and negatively disposed towards Avshalom's disdain for his half-brother Amnon. The Midrash states, "do not hate your brother in your heart (לֹא תִשְׂנֵא אֶת אָחִיךָ בְּלִבְבְּךָ), but rather learn from the tribes, from whose deprecation one learns their praise. They did not hide their feelings; they hated Yosef and they articulated that contempt. The Torah warns one against harboring hate and not expressing it, covering it up with cordiality. Rather one should rid themselves of their feelings of hatred and conduct themselves as students of Aharon, loving peace and chasing peace."¹⁷ There are numerous examples of this sentiment found in

¹⁰ עַת לָאֵהָב וְעַת לְשִׂנְא עַת מִלְחָמָה וְעַת שְׁלוֹם: (קהלת ג,ח)
¹¹ כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שִׁנְאֶךָ רֹבֵץ תַּחַת מְשָׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מִמְעֹזְבוֹ לֹא עֲזַבְתָּ עִמּוֹ: (שמות כג,ה)
¹² שְׁלֵשָׁה הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹנֵאן, הַמְדַבֵּר אֶחָד בְּפִה וְאֶחָד בְּלִבּוֹ, וְהוֹדִיעַ עֲדוּת בְּחִבּוּרוֹ וְאִינוּ מְעִיד לוֹ, וְהוֹרָאֵה דְבַר עֲרוּהָ בְּחִבּוּרוֹ מְעִיד בּוֹ יְחִידִי. כִּי הָא דְטוֹבִיָּה חֲטָא וְאִתָּא זִיגוּד לְחוּדִיהָ וְאִסְהִיד בִּיהָ קְמִיָּה דְרַב פַּפָּא. נְגִידָה לְזִיגוּד. אִמְרָ לִיהָ: טוֹבִיָּה חֲטָא זִיגוּד מִיִּנְגַד? אִמְרָ לִיהָ: אֵין, דְכִתְיָב דְּבִרְבִּירִים יִט' לֹא יְקוּם עַד אֶחָד בְּאִישׁ וְאֵת לְחוּדָךְ אִסְהִיד בִּיהָ - שֶׁם רַע בְּעֵלְמָא קָא מְפַקֵּת בִּיהָ. אִמְרָ רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַב רַב יִצְחָק אִמְרָ רַב: מוֹתֵר לְשִׁנְאוֹתָ. שְׁנֵאֲמֵר שְׁמוֹת כַּג כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שִׁנְאֶךָ רֹבֵץ תַּחַת מְשָׂאוֹ מֵאִי שׁוֹנֵא? אֵילִימָא שׁוֹנֵא נְכִיר - וְהָא תִּנְיָא: שׁוֹנֵא שְׁאֲמֵרו - שׁוֹנֵא יִשְׂרָאֵל, וְלֹא שׁוֹנֵא נְכִיר. אֵלֹא פְּשִׁיטָא - שׁוֹנֵא יִשְׂרָאֵל. וְמִי שְׂרִיא לְמַסְנִיָּה? וְהַכְּתִיב לֹא תִשְׂנֵא אֶת אָחִיךָ בְּלִבְבְּךָ - אֵלֹא: דְּאִיכָא סְהִיד דְּעִבִיד אִיסוּרָא - כּוּלִי עֵלְמָא נְמִי מִיִּסְנִי סְנִי לִיהָ, מֵאִי שֵׁנָא הָאִי? אֵלֹא לֹא כִי הָאִי גּוּוֹנָא, דְּחִזִּיא בִּיהָ אִיהוּ דְבַר עֲרוּהָ. רַב נַחְמָן בְּרַב יִצְחָק אִמְרָ: מְצוּהָ לְשׁוֹנֵא, שְׁנֵאֲמֵר (מְשַׁלֵּי ח) יִרְאֵת ה' שׁוֹנֵא רַע. אִמְרָ רַב אַחָא בְּרִיהָ דְרַבָּא לְרַב אִישׁ: מְהוּ לְמִימְרָא לִיהָ לְרַבִּיהָ לְמַשְׁנִיָּה? אִמְרָ לִיהָ: אִי יֵדַע דְּמַהִימָן לְרַבִּיהָ כְּבִי תִיר - לִימָא לִיהָ, וְאִי לֹא - לֹא לִימָא לִיהָ. (פסחים ק"ג)
¹³ א"ל: הַכָּא בְּקִרְיָא פְּלִיגִי; וְקָנָא אֶת אִשְׁתּוֹ - רְשׁוּת, דְּבִרִי רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵא, רַבִּי עֲקִיבָא אֹמְרִי: חוּבָה. מ"ט ד'ר' יִשְׁמַעֲלֵא? סְבַר לָהּ כִּי הָאִי תִנְיָא; דְּתִנְיָא: רַבִּי אֲלֵיעָזָר בֶּן יַעֲקֹב אֹמְרִי, כְּלִפִּי שְׁאֲמַרָה תוֹרָה: וְיִקְרָא יִט לֹא תִשְׂנֵא אֶת אָחִיךָ בְּלִבְבְּךָ, יִכּוּל כְּגוֹן ז' ת"ל: וְעָבַר עֲלֵיוֹ רוּחַ קְנָאָה וְקָנָא אֶת אִשְׁתּוֹ. ור"ע? קִינִי אַחֲרִינָא כְּתִיב. (סוטה ג.)
¹⁴ וְשִׁנְאוֹת הַבְּרִיּוֹת כִּיצַד מְלַמֵּד שְׁלֵא יִכּוּן אָדָם לּוֹמֵר אַהוּב אֶת הַחֲכָמִים וְשִׁנְאוֹת אֶת הַתְּלַמִּידִים. אַהוּב אֶת הַתְּלַמִּידִים וְשִׁנְאוֹת אֶת עַמִּי אַחֲרָי. אֵלֹא אַהוּב אֶת כּוֹלָם וְשִׁנְאוֹת אֶת הַמִּינִין וְאֶת הַמְשׁוּמְדִים וְאֶת הַמְּסוּרוֹת וְכֵן דוּד אִמְרָ מְשַׁנְאִיךָ ה' אֲשֵׁנָא וּבְמִתְקוּמָךְ

אֲתַקּוּסְט תְּכִלִּית שְׁנֵאָה שְׁנֵאִים לְאוֹיְבִים הִיוּ לִי (תהלים קלט,כא-כב). הֵלֵא הוּא אֹמְרֵר וְאֵהָב לְרַעַךְ כְּמוֹךְ אֲנִי ה' (ויקרא י"ח) מֵה טַעַם כִּי אֲנִי בְּרֵאֲתִיו וְאִם עוֹשֶׂה מְעַשֶׂה עִמָּךְ אֵתָה אֹהֵב וְאִם לֹא אִי אֵתָה אֹהֵב. (אבות דר' נתן סוף פרק טז) \ \ ...וְאִם מִבֵּין תּוֹכִיחֵנּוּ שְׁחָטָא לְשִׁמְעִים אוֹ נְגַדְךָ בְּדַבְרֵךְ שְׁהוּא רָאוּי לְהִשְׁנֵא רִשְׁאִי אֶת לְשִׁנְאוֹתֵי אֲז וְאִינָה שְׁנֵאֵת לֵב אֵלֹא שְׁנֵאָה הַנְּרֵאִית לְעֵינַיִם. כְּדִתְנִיָּא כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שׁוֹנֵאֶךָ רֹבֵץ שׁוֹנֵא יִשְׂרָאֵל וְלֹא שׁוֹנֵא ע"א וְמוֹקְמִין לֵה בְּפַסְחִים פ' ע"פ [ק"ג]: כְּגוֹן דְּחִזָּא בִּיהָ אִיהוּ דְבַר עֲרוּהָ וְאִחֲרִים לֹא רָאוּ אִיהוּ רִשְׁאִי לְשִׁנְאוֹתוֹ וְאִחֲרִים אִינֵם רִשְׁאִים לְשִׁנְאוֹתוֹ לְכַךְ נִאֲמַר שׁוֹנֵאֶךָ וְלֹא לְאֲחֵרִים וְלֹא עוֹד שְׁמַצוּהָ לְשִׁנְאוֹתוֹ דְּכִתְיָב יִרְאֵת ה' שְׁנֵאֵת רַע. וּמְנָלן שְׁבִאֲדֵם שְׁאִינוּ הַגּוֹן לֹא הִזְהִירָה הַתּוֹרָה דְּכִתְיָב לֹא תִשְׂנֵא אֶת אָחִיךָ וְאִחֻוּהָ בְּמַצוֹת בְּעֵינֵן כְּדִאֲמַרְיָן בְּהַחֲבּוּל [פח]. דְּקָם בְּרִיהָ רַבִּי יִשׁ לְעַבְדִּים בְּשֵׁת וְקָרְוִי בִּיהָ כִּי יִנְצוּ אֲנִישֵׁי יְחִידוֹ אִישׁ וְאִחֻוּ דְּאִחֻוּ בְּמַצוֹת בְּעֵינֵן כְּאִשְׁרֵי פִירְשֵׁתִי לְמַעֲלָה בְּהִיִּיאֵת אֶת אָחִיךָ [ס' קנן] (ספר יראים סימן קצה)
¹⁵ וְיִרְאֵוּ אָחִיו כִּי אֵתוּ אֶהָב אֶבְיָהֶם מְכָל אָחִיו וְיִשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוּ לְשָׁלֵם: וְיִחְלָם יוֹסֵף חֲלוֹם וְיִגְדֵל לְאָחִיו וְיֹסְפוּ עוֹד שִׁנְאוֹתָ: וְיִאֲמַר אֶלְיָהֶם שְׁמַעוּ נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי: וְהִנֵּה אֲנִי מְאֻלָּמִים אֶלְמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קְמָה אֶלְמִתִּי וְגַם נִצְבָה וְהִנֵּה תִסְבְּיָה אֶלְמִתִּיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוִין לְאֶלְמִתִּי: וְיִאֲמְרוּ לוֹ אָחִיו הַמֶּלֶךְ עֲלֵינוּ אִם מְשׁוּל תִּמְשַׁל בָּנוּ וְיֹסְפוּ עוֹד שִׁנְאוֹתָ עַל חֲלֻמֹתָיו וְעַל דְּבָרָיו: (בראשית לז,ד-ח)
¹⁶ וְלֹא דַבֵּר אֶבְשָׁלוֹם עִם אֲמֹנוֹן לְמַרְעֵ עֵד טוֹב כִּי שִׁנְא אֶבְשָׁלוֹם אֶת אֲמֹנוֹן עַל דְּבַר אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת תְּמָר אָחֹתוֹ: (שמואל ב יג,כב)
¹⁷ לֹא תִשְׂנֵא אֶת אָחִיךָ בְּלִבְבְּךָ. אֵלֹא לְמוֹד מְשַׁבְּטִים, שְׁמֵתוֹךְ גִּנוּתוֹן לְמַדּוֹן שְׁבַחֵם, שְׁנֵאֲמֵר וְלֹא יִכּוּ דְבַרוּ לְשָׁלֵם (בראשית לז ד), רַצָּה לּוֹמֵר כִּי שׁוֹנֵאִים אֶת יוֹסֵף הִיוּ וְלֹא הִיוּ יְכוּלִים לְדַבֵּר עִמּוֹ בְּפִה לְשָׁלוֹם מֵאֲחֵר שְׁהֵלֵב שׁוֹנֵא, וְהִזְהִירָךְ הַתּוֹרָה שְׁלֵא תִשְׁמֹר

situation.²² Another possibility is that the individual will now be aware of their indiscretions and how they have wronged this individual which will cause them to make amends.²³ Or, there is a chance that the offense taken was all premised on mistaken assumptions or incorrect conclusions which can be clarified once the supposedly offending party is made aware of the misunderstanding or mistaken impression.²⁴ These different approaches will also be influential in explaining the last phrase in the verse, you will no longer incur guilt on their account (וְלֹא תִשָּׂא עָלֶיךָ חַטָּאת). Respectively, it could mean that by expressing the disdain, one will no longer carry the sinful burden of harboring ill will on account of this individual. It also could be understood as indicating that the result of this expression will be that the offended party will no longer bear a grudge since this will cause the offending party to correct their misdeed. Lastly, it could possibly mean that the verbal expression will free the "wronged" party from (mistakenly) implicating the offender because their incorrect assumptions will be cleared up when they confront the offending party.

From the commentaries presented so far, the Mitzva to rebuke has been viewed as either an independent directive or as a corollary to Lo Tisna. On the other hand, if one looks through Tanach's attitude towards rebuke, there appears to be another surprising possibility of explaining these verses. The Navi Amos says that the reflexive response to rebuke is, "They hate the one who reproves in the gate..."²⁵ In

Mishlei, it states that the reaction to one's failures in life will be to reflect "And say, how I hated discipline and heartily spurned rebuke (וְאַמַּרְתָּ אֵיךָ וְשָׂנְאֵת מוֹסֵר וְתוֹכַחַת נְאֻץ לְבִי)." ²⁶ In contrast to those that spurn reproof, it states, "Do not rebuke a scoffer, for he will hate you; Reprove a wise man, and he will love you; אל תוכח (לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך)." ²⁷ And similarly, "He who loves discipline loves knowledge; he who spurns reproof is a brute (אהב מוסר אהב דעת וסנא) (תוכחת בער)." In espousing the benefits of reproof and discipline it relates, "He who spares the rod hates his son, but he who loves him disciplines him early (חושך שבתו שונא בנו ואהבו שחרו מוסר)." ²⁸ Later on it summarizes, "Open reproof is better than concealed love (טובה תוכחת מגלה מאהבה מסתרת). Faithful are the wounds of a loved one; while the kisses of an enemy are profuse (נאמנים פצעי אוהב) (ונערתות נשיקות שונא)." ²⁹ The Malbim commenting on this latter verse explains that a person who loves another individual will out of their immense love seek to direct them on the proper path; their sting and criticism is a demonstration of deep care and faithfulness.³⁰ Whereas, someone who does not care about their well-being will instead reinforce their improper behavior with abundant encouragement. The inexorable conclusion from this quick survey is that one who loves rebukes. In that vein, Rav Yosef Kara explains the restriction against hating another as directive not to stand by idly while someone sins and is engaged in wrongdoing and let them sink in their delinquency.³¹ In other words, one's disdain for the individual will cause the person to demonstrate that

²² שורש המצוה ידוע, כי שנאת הלב גורמת רעות גדולות בין בני אדם להיות תמיד חרב איש באחיו ואיש ברעהו, והוא סיבה לכל המסירות הנעשות בין אנשים, והיא המדה הפחותה והנמאסת תכלית המיאוס בעיני כל בעל שכל. (ספר החינוך מצוה רלח)... והנכון בעיני, כי "הוכח תוכיח", כמו והוכיח אברהם את אבימלך (בראשית כא כה). ²³ ויאמר הכתוב, אל תשנא את אחיך בלבבך בעשותו לך שלא כצורך, אבל תוכיחו מדוע ככה עשית עמדי, ולא תשא עליו חטא לכסות שנאתו בלבך ולא תגיד לו, כי בהוכיחו אותו יתנצל לך, או ישבו יתודה על חטאו ותכפר לו. ואחרי כן יזהיר שלא תנקום ממנו ולא תטור בלבבך מה שעשה לך, כי יתכן שלא ישנא אותו אבל יזכור החטא בלבו, ולפיכך יזהירו שימחה פשע אחיו וחטאתו מלבו. ואחרי כן יצוה שיאהב לו כמוהו: (רמב"ן ויקרא יט, ז) \\ כשיחטא איש לאיש לא ישטמו וישתוקו כמו שנאמר בברשעים ולא דבר אבשלום את אמנון מאומה למרע ועד טוב כי שנא אבשלום את אמנון, אלא מצוה עליו להודיע ולומר לו למה עשית לי כך וכך ולמה חטאת לי בדבר פלוני, שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך, ואם חזר ובקש ממנו למחול לו צריך למחול, ולא יאה המחול אכזרי שנאמר ויתפלל אברהם אל האלקים. (רמב"ם הל' דעות ו, ו, וגם בסמ"ג לאוין ה) \\ יש כמה מיני שנאה: יש שנא את חבירו עבור שזיק לך בממונו, או שהכח, או עבור שביישהו, או שהוציא עליו שם רע. על כל אלו וכיוצא בהן לא ישנא את חבירו וישתוק, כמו שנאמר בברשעים (שמואל ב יג כב): "ולא דבר אבשלום עם אמנון למרע ועד טוב כי שנא אבשלום את אמנון" - אלא מצוה עליו להודיע ולומר לו: למה עשית לי כך וכך? שנאמר (ויקרא יט, ז): "הוכח תוכיח את עמיתך". ואם חזר ובקש ממנו למחול לו, וצריך למחול לו, ולא יהיה המחול אכזרי, שנאמר (בראשית כ יז): "ויתפלל אברהם אל האלקים". ואף אם לא יבקש ממנו למחול לו, לא ישנאו, אלא יתנהג עמו באהבה, ולבסוף יבוא לידי כך שיתקן לו מה שעיוות... (אורחות צדיקים שער השנאה) \\ הוכח תוכיח - עצה ולא ציווי: אם הזיקך אחיך או צעירך: אם חפצת לשמור מצוית לבלתי שנאו בלבבך, והוכח עמו בדברים והוכח רעתו על פניו, ובזה תתקן חמתך ושנאתך תשוב אחור, ובכן לא תשא בעבורו חטא. (הואיל משה ויקרא יט, ז)

²⁴ הוכח תוכיח שמא תחשדהו בדבר ולא היה כן, וזה טעם ולא תשא עליו חטא, כי עונש יהיה לך בעבורו: (אבן עזרא ויקרא יט, ז) \\ לא תשנא את אחיך בלבבך - שאם יעשה לך אחיך דבר שקשה בעיניך, לא תשנאו בתוך לבבך, אלא הוכיחו ואמרו לו: למה עשית לי כזאת, דשמא לא נתכונן למה שאתה מכוון, או נאנס, או שום טעם יש בדבר שיאמר לך, ומתוך כך תדע שלא עשה עמך שלא כהוגן. ולא תפא עליו חטא - ליאנאות בחנם. (ר"י בכור שור ויקרא יט, ז) \\ לא תשנא וגו' - לפי הפשט אזהרות שבזה המקרא קשורים זה בזה וכמש"כ הרמב"ם ז"ל שלא ינטור אשם בלב אלא

יתוכח עמו אז ולא תשא עליו חטא - כי קרוב שיצדיק עצמו ויזכר שלא כמו שמדמה או להיפך יבקש מחילה. ובב"ר פרשת וירא א"י והוכיח אברהם את אבימלך כל אהבה שאין עמה תוכחה אינה אהבה. אמנם הדרשות רבו על כל פרט בפ"ע. (נצ"ב ויקרא יט, ז) \\ כאן נאמר: אל תשנא את אחיך בלבבך, אלא הוכיחו להביאו לכלל הכרה עצמית. נמצאת זו החובה המוטלת עלינו - כל אימת שנראה לנו, שאחר פגע בנו, או נשכח את הפגיעה, ושוב לא תשפיע על דעותינו כלפניו; ואם אין אנחנו מסוגלים לכך - אל יעלה בלבינו טינה עכורה; אלא נוכיח את ריענו בגלוי ובמישרין, וכך נאפשר לו להסביר - או לתקן - את מעשיו. רק אדם, שלא עידן את נפשו, שותק מתוך איבה כבושה. כך הזכירו בתנחומא בבראשית לז, ד את מעשה אבשלום, שנאמר בו: "ולא דבר אבשלום עם - אמנון למרע ועד - טוב כי - שנא אבשלום את - אמנון" (שמואל ב' יג כב). (רש"י ויקרא יט, ז)

²⁵ שְׂנֵאוּ בַשַּׁעַר מוֹכִיחַ וְדַבֵּר תָּמִים יִתְעַבּוּ: (עמוס ה, י)
²⁶ משלי ה, יב
²⁷ משלי ט, ח
²⁸ משלי יג, כד
²⁹ משלי כז, ה-ו

³⁰ נאמנים פצעי אוהב - וגם אם האוהב מכהו ליסרו להשיבו אל דרך הטוב, בכ"ז האהבה אמנה שכ"ז מרוב האהבה, וכמ"ש כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסורך, אבל נעדרות נשיקות שונא - השונא ירבה נשיקות, הוא לא ייסר ולא יוכיח, כי בשנאתו כשוראה ממנו מעשים רעים ינשקו למען יוסיף לעשותם. (מלבי"ם ביאור הענין משלי כז, ו)

³¹ לא תשנא את אחיך בלבבך - שאם תראה עבר עבירה, אל תאמר מייתו ויוסיף על חטאתו פשע, אלא הוכח תוכיח - אם תראה בו דבר מגונה, ואז לא תשא עליו חטא. וכן בחזקאל הוא אומר ולא הזרתו להשיב רשע מדרך הרעה לחיותו הוא רשע בעולם ימות ודמו מידך אבקש (יחזקאל ג: "ח"), שהיה לך להוכיחו והשומע ישמע והחזקאל יחזקאל ג: "ז"). (ר"י קרא ויקרא יט, ז) \\ לא תשנא את אחיך בלבבך - פ"י אם אתה רואה עושה איסור לא תהי' כמחריש מלהוכיחו אל פניו לומר בלבבך הלאי יעשה עוד כהנה וכנהה למען יעלם רשע וימות, אלא הוכח תוכיח אפי' מאה פעמים. (קיצור פענח רזא ויקרא יט, ז) \\ לא תשנא את אחיך בלבבך - י"מ שאם תראה עושה דבר איסור אל תאמר ולואי שתעשה יותר ויותר אלא אדרבה הוכח תוכיח אותו. והרמב"ם כתב אמר בלבבך בעבור שדרך השונאין לכסות שנאתם בלבם ודבר הכתוב בהוה. והזהיר עוד ללמדו תוכחת מוסר: ולא תשא עליו חטא - שיהיה עליך אשם באשר יחטא ולא הוכחת אותו. ועוד צוה שתאהבו אותו... (טור פ"י הארוך ויקרא

hatred by not rebuking the perpetrator. The Torah eschews such behavior (לֹא תִשְׁנָא אֶת אָחִיךָ בְּלִבְבְּךָ) and demands instead that one direct their scorn at the conduct and not at the individual³² by offering reproof (הוֹכַחְתָּ תוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתְךָ). This same reasoning is utilized by Beruria in the Gemara Berachot where she enlightens her husband Rabbi Meir to the fact that God wants one to pray for the sins, not the sinners, to disappear (יתמו חטאים).³³ By doing so, the one who rebukes will not be considered an abettor³⁴ and be released from the responsibility for the misdeeds of the offender (ולא תִשְׂא עִלְיוֹ חֲטָא) in addition to saving the perpetrator from repeating their wrongdoing.³⁵ If they fail to comply with the guidance, then one must continue to clearly display disdain for the delinquency.³⁶ This explanation had the added benefit of connecting the restriction of not hating not only to that which succeeds it, but also with that which precedes it, do not stand idly by when your friend's life is endangered (לֹא תִעָמֵד עַל דָּם רֵעֶךָ) – whether physically or spiritually.³⁷

As just noted above, many of the commentaries see the withholding of rebuke as a manifestation of hatred and the individual to give reproof in order not to be in violation of the restriction against hating one's brother; they see rebuke as the antidote to disdain. On the other hand, from the verses quoted, it would seem that reproof is actually associated with love and not

hatred. This nuance is captured in the Midrash where Rabbi Yossi bar Chanina opines that rebuke brings to love since any love that does not include reproof is not really love (כל אהבה שאין עמה תוכחה).³⁸ Reish Lakish adds that rebuke brings about peace for any peace without rebuke is not real peace. Returning to what was noted at the beginning of the Shiur that "You shall not hate your brother in your heart (לֹא תִשְׁנָא אֶת אָחִיךָ בְּלִבְבְּךָ)" and "love your fellow as yourself (וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ)" are really two sides of the same coin then one could consider that there are possibly two types of rebuke on the spectrum from hate to love, one that stems from the need not to hate and another more exalted form of rebuke that stems from love.

The Gemara in Arachin quotes Rabbi Tarfon as saying that he is suspect if anyone today can handle being rebuked and Rabbi Elazar ben Azarya adds that he doubts that there is anyone who knows how to properly administer rebuke.³⁹ In all likelihood, the reason for this is that they are speaking of rebuke that stems from hatred, whether because a person was wronged or the individual committed a sin. Generally, people are very fastidious (זריזין) when it comes to correcting others and they tend to be extra vigilant (מהדר) in their dispensing of sanctioned distaste which then causes negativity and revenge to permeate their rebuke.⁴⁰ While this reproof is supposed to come from a constructive place, it is very hard to

32... הוֹכַחְתָּ תוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתְךָ וְלֹא תִשְׂא עִלְיוֹ חֲטָא – רוצה לומר כשיעשה דבר כנגדך, או כנגד ה' יתעלה, תוכיחו, כדי להשיבו אל הדרך הטובה. והנה יש בהוכחתו תועלת אם עשה דבר כנגדו, כי אולי יתקן את אשר עייתו, או יראהו שלא עשה דבר כנגדו; או אם עשה כנגד ה' יתעלה יש בהוכחתו תועלת להשיבו מדרכו הרעה... (רלב"ג ויקרא טז, ז) ... וסמך למצות התוכחה פסוק לא תשנא אחיך בלבבך – כי בזמן שהאהבה מצויה בישראל כל אחד בטובתו של חברו חפץ ועל כן הוא מוכיחו אולי יכשל בעבירה, אבל בזמן ששונאים זה לזה לעולם אינו מוכיחו ואדרבה הוא מחניפו לאמר כשורה עשית ולא פעלת און וכל כוונתו להדיח עליו ורעה לפי שהוא שמח במפלתו, ומדה זו הלא היא ברכת בני עמינו מיום שגברה אגרופה של שנאת חנם מן חורבן בית שני והלאה ועד היום לא סרה, והנגע הולך ופושע עד אשר יסקיף ה' יורא, ויסיר לב האבן מקרבנו. (כלי יקר ויקרא טז, ז) ולא תשנא עליו חטא – אם תשנאוהו בלי שתוכיחוהו תשא עליו חטא, אבל אם תוכיחוהו ולא יקבל תוכחה, נראה שאין עליך חטא אם תשנאוהו... (שד"ל ויקרא טז, ז)

33... רוצה לומר כשיעשה דבר כנגדך, או כנגד ה' יתעלה, תוכיחו, כדי להשיבו אל הדרך הטובה. והנה יש בהוכחתו תועלת אם עשה דבר כנגדו, כי אולי יתקן את אשר עייתו, או יראהו שלא עשה דבר כנגדו; או אם עשה כנגד ה' יתעלה יש בהוכחתו תועלת להשיבו מדרכו הרעה... (רלב"ג ויקרא טז, ז) ... וסמך למצות התוכחה פסוק לא תשנא אחיך בלבבך – כי בזמן שהאהבה מצויה בישראל כל אחד בטובתו של חברו חפץ ועל כן הוא מוכיחו אולי יכשל בעבירה, אבל בזמן ששונאים זה לזה לעולם אינו מוכיחו ואדרבה הוא מחניפו לאמר כשורה עשית ולא פעלת און וכל כוונתו להדיח עליו ורעה לפי שהוא שמח במפלתו, ומדה זו הלא היא ברכת בני עמינו מיום שגברה אגרופה של שנאת חנם מן חורבן בית שני והלאה ועד היום לא סרה, והנגע הולך ופושע עד אשר יסקיף ה' יורא, ויסיר לב האבן מקרבנו. (כלי יקר ויקרא טז, ז) ולא תשנא עליו חטא – אם תשנאוהו בלי שתוכיחוהו תשא עליו חטא, אבל אם תוכיחוהו ולא יקבל תוכחה, נראה שאין עליך חטא אם תשנאוהו... (שד"ל ויקרא טז, ז)

34... רוצה לומר כשיעשה דבר כנגדך, או כנגד ה' יתעלה, תוכיחו, כדי להשיבו אל הדרך הטובה. והנה יש בהוכחתו תועלת אם עשה דבר כנגדו, כי אולי יתקן את אשר עייתו, או יראהו שלא עשה דבר כנגדו; או אם עשה כנגד ה' יתעלה יש בהוכחתו תועלת להשיבו מדרכו הרעה... (רלב"ג ויקרא טז, ז) ... וסמך למצות התוכחה פסוק לא תשנא אחיך בלבבך – כי בזמן שהאהבה מצויה בישראל כל אחד בטובתו של חברו חפץ ועל כן הוא מוכיחו אולי יכשל בעבירה, אבל בזמן ששונאים זה לזה לעולם אינו מוכיחו ואדרבה הוא מחניפו לאמר כשורה עשית ולא פעלת און וכל כוונתו להדיח עליו ורעה לפי שהוא שמח במפלתו, ומדה זו הלא היא ברכת בני עמינו מיום שגברה אגרופה של שנאת חנם מן חורבן בית שני והלאה ועד היום לא סרה, והנגע הולך ופושע עד אשר יסקיף ה' יורא, ויסיר לב האבן מקרבנו. (כלי יקר ויקרא טז, ז) ולא תשנא עליו חטא – אם תשנאוהו בלי שתוכיחוהו תשא עליו חטא, אבל אם תוכיחוהו ולא יקבל תוכחה, נראה שאין עליך חטא אם תשנאוהו... (שד"ל ויקרא טז, ז)

35... רוצה לומר כשיעשה דבר כנגדך, או כנגד ה' יתעלה, תוכיחו, כדי להשיבו אל הדרך הטובה. והנה יש בהוכחתו תועלת אם עשה דבר כנגדו, כי אולי יתקן את אשר עייתו, או יראהו שלא עשה דבר כנגדו; או אם עשה כנגד ה' יתעלה יש בהוכחתו תועלת להשיבו מדרכו הרעה... (רלב"ג ויקרא טז, ז) ... וסמך למצות התוכחה פסוק לא תשנא אחיך בלבבך – כי בזמן שהאהבה מצויה בישראל כל אחד בטובתו של חברו חפץ ועל כן הוא מוכיחו אולי יכשל בעבירה, אבל בזמן ששונאים זה לזה לעולם אינו מוכיחו ואדרבה הוא מחניפו לאמר כשורה עשית ולא פעלת און וכל כוונתו להדיח עליו ורעה לפי שהוא שמח במפלתו, ומדה זו הלא היא ברכת בני עמינו מיום שגברה אגרופה של שנאת חנם מן חורבן בית שני והלאה ועד היום לא סרה, והנגע הולך ופושע עד אשר יסקיף ה' יורא, ויסיר לב האבן מקרבנו. (כלי יקר ויקרא טז, ז) ולא תשנא עליו חטא – אם תשנאוהו בלי שתוכיחוהו תשא עליו חטא, אבל אם תוכיחוהו ולא יקבל תוכחה, נראה שאין עליך חטא אם תשנאוהו... (שד"ל ויקרא טז, ז)

36... רוצה לומר כשיעשה דבר כנגדך, או כנגד ה' יתעלה, תוכיחו, כדי להשיבו אל הדרך הטובה. והנה יש בהוכחתו תועלת אם עשה דבר כנגדו, כי אולי יתקן את אשר עייתו, או יראהו שלא עשה דבר כנגדו; או אם עשה כנגד ה' יתעלה יש בהוכחתו תועלת להשיבו מדרכו הרעה... (רלב"ג ויקרא טז, ז) ... וסמך למצות התוכחה פסוק לא תשנא אחיך בלבבך – כי בזמן שהאהבה מצויה בישראל כל אחד בטובתו של חברו חפץ ועל כן הוא מוכיחו אולי יכשל בעבירה, אבל בזמן ששונאים זה לזה לעולם אינו מוכיחו ואדרבה הוא מחניפו לאמר כשורה עשית ולא פעלת און וכל כוונתו להדיח עליו ורעה לפי שהוא שמח במפלתו, ומדה זו הלא היא ברכת בני עמינו מיום שגברה אגרופה של שנאת חנם מן חורבן בית שני והלאה ועד היום לא סרה, והנגע הולך ופושע עד אשר יסקיף ה' יורא, ויסיר לב האבן מקרבנו. (כלי יקר ויקרא טז, ז) ולא תשנא עליו חטא – אם תשנאוהו בלי שתוכיחוהו תשא עליו חטא, אבל אם תוכיחוהו ולא יקבל תוכחה, נראה שאין עליך חטא אם תשנאוהו... (שד"ל ויקרא טז, ז)

37... רוצה לומר כשיעשה דבר כנגדך, או כנגד ה' יתעלה, תוכיחו, כדי להשיבו אל הדרך הטובה. והנה יש בהוכחתו תועלת אם עשה דבר כנגדו, כי אולי יתקן את אשר עייתו, או יראהו שלא עשה דבר כנגדו; או אם עשה כנגד ה' יתעלה יש בהוכחתו תועלת להשיבו מדרכו הרעה... (רלב"ג ויקרא טז, ז) ... וסמך למצות התוכחה פסוק לא תשנא אחיך בלבבך – כי בזמן שהאהבה מצויה בישראל כל אחד בטובתו של חברו חפץ ועל כן הוא מוכיחו אולי יכשל בעבירה, אבל בזמן ששונאים זה לזה לעולם אינו מוכיחו ואדרבה הוא מחניפו לאמר כשורה עשית ולא פעלת און וכל כוונתו להדיח עליו ורעה לפי שהוא שמח במפלתו, ומדה זו הלא היא ברכת בני עמינו מיום שגברה אגרופה של שנאת חנם מן חורבן בית שני והלאה ועד היום לא סרה, והנגע הולך ופושע עד אשר יסקיף ה' יורא, ויסיר לב האבן מקרבנו. (כלי יקר ויקרא טז, ז) ולא תשנא עליו חטא – אם תשנאוהו בלי שתוכיחוהו תשא עליו חטא, אבל אם תוכיחוהו ולא יקבל תוכחה, נראה שאין עליך חטא אם תשנאוהו... (שד"ל ויקרא טז, ז)

38... רוצה לומר כשיעשה דבר כנגדך, או כנגד ה' יתעלה, תוכיחו, כדי להשיבו אל הדרך הטובה. והנה יש בהוכחתו תועלת אם עשה דבר כנגדו, כי אולי יתקן את אשר עייתו, או יראהו שלא עשה דבר כנגדו; או אם עשה כנגד ה' יתעלה יש בהוכחתו תועלת להשיבו מדרכו הרעה... (רלב"ג ויקרא טז, ז) ... וסמך למצות התוכחה פסוק לא תשנא אחיך בלבבך – כי בזמן שהאהבה מצויה בישראל כל אחד בטובתו של חברו חפץ ועל כן הוא מוכיחו אולי יכשל בעבירה, אבל בזמן ששונאים זה לזה לעולם אינו מוכיחו ואדרבה הוא מחניפו לאמר כשורה עשית ולא פעלת און וכל כוונתו להדיח עליו ורעה לפי שהוא שמח במפלתו, ומדה זו הלא היא ברכת בני עמינו מיום שגברה אגרופה של שנאת חנם מן חורבן בית שני והלאה ועד היום לא סרה, והנגע הולך ופושע עד אשר יסקיף ה' יורא, ויסיר לב האבן מקרבנו. (כלי יקר ויקרא טז, ז) ולא תשנא עליו חטא – אם תשנאוהו בלי שתוכיחוהו תשא עליו חטא, אבל אם תוכיחוהו ולא יקבל תוכחה, נראה שאין עליך חטא אם תשנאוהו... (שד"ל ויקרא טז, ז)

39... רוצה לומר כשיעשה דבר כנגדך, או כנגד ה' יתעלה, תוכיחו, כדי להשיבו אל הדרך הטובה. והנה יש בהוכחתו תועלת אם עשה דבר כנגדו, כי אולי יתקן את אשר עייתו, או יראהו שלא עשה דבר כנגדו; או אם עשה כנגד ה' יתעלה יש בהוכחתו תועלת להשיבו מדרכו הרעה... (רלב"ג ויקרא טז, ז) ... וסמך למצות התוכחה פסוק לא תשנא אחיך בלבבך – כי בזמן שהאהבה מצויה בישראל כל אחד בטובתו של חברו חפץ ועל כן הוא מוכיחו אולי יכשל בעבירה, אבל בזמן ששונאים זה לזה לעולם אינו מוכיחו ואדרבה הוא מחניפו לאמר כשורה עשית ולא פעלת און וכל כוונתו להדיח עליו ורעה לפי שהוא שמח במפלתו, ומדה זו הלא היא ברכת בני עמינו מיום שגברה אגרופה של שנאת חנם מן חורבן בית שני והלאה ועד היום לא סרה, והנגע הולך ופושע עד אשר יסקיף ה' יורא, ויסיר לב האבן מקרבנו. (כלי יקר ויקרא טז, ז) ולא תשנא עליו חטא – אם תשנאוהו בלי שתוכיחוהו תשא עליו חטא, אבל אם תוכיחוהו ולא יקבל תוכחה, נראה שאין עליך חטא אם תשנאוהו... (שד"ל ויקרא טז, ז)

40... רוצה לומר כשיעשה דבר כנגדך, או כנגד ה' יתעלה, תוכיחו, כדי להשיבו אל הדרך הטובה. והנה יש בהוכחתו תועלת אם עשה דבר כנגדו, כי אולי יתקן את אשר עייתו, או יראהו שלא עשה דבר כנגדו; או אם עשה כנגד ה' יתעלה יש בהוכחתו תועלת להשיבו מדרכו הרעה... (רלב"ג ויקרא טז, ז) ... וסמך למצות התוכחה פסוק לא תשנא אחיך בלבבך – כי בזמן שהאהבה מצויה בישראל כל אחד בטובתו של חברו חפץ ועל כן הוא מוכיחו אולי יכשל בעבירה, אבל בזמן ששונאים זה לזה לעולם אינו מוכיחו ואדרבה הוא מחניפו לאמר כשורה עשית ולא פעלת און וכל כוונתו להדיח עליו ורעה לפי שהוא שמח במפלתו, ומדה זו הלא היא ברכת בני עמינו מיום שגברה אגרופה של שנאת חנם מן חורבן בית שני והלאה ועד היום לא סרה, והנגע הולך ופושע עד אשר יסקיף ה' יורא, ויסיר לב האבן מקרבנו. (כלי יקר ויקרא טז, ז) ולא תשנא עליו חטא – אם תשנאוהו בלי שתוכיחוהו תשא עליו חטא, אבל אם תוכיחוהו ולא יקבל תוכחה, נראה שאין עליך חטא אם תשנאוהו... (שד"ל ויקרא טז, ז)

35... ולכן אמר: ולא תשנא עליו חטא – כי טעם עליו כמשמעו, לא בעבורו כמו שאמרו המפרשים, ולשון תשנא בכל מקום כמו שקדם לנו מלשון משא והרמה, כי כל משא ינשא יורם. והטעם כי אם חטא ולא תוכיחו אתה נושא עליו החטא כלומר עוזבו במשא, וגם מטעמינו יותר כי יתחזק בחטאו, לכן תוכיח ותסיר משא החטא מעליו הפך ההשאה עליו, אם כן תשנא בזה יוצא. ואין כן טעם ולא ישאו עליו חטא (ויקרא כ"ב:ט).

36... רוצה לומר כשיעשה דבר כנגדך, או כנגד ה' יתעלה, תוכיחו, כדי להשיבו אל הדרך הטובה. והנה יש בהוכחתו תועלת אם עשה דבר כנגדו, כי אולי יתקן את אשר עייתו, או יראהו שלא עשה דבר כנגדו; או אם עשה כנגד ה' יתעלה יש בהוכחתו תועלת להשיבו מדרכו הרעה... (רלב"ג ויקרא טז, ז) ... וסמך למצות התוכחה פסוק לא תשנא אחיך בלבבך – כי בזמן שהאהבה מצויה בישראל כל אחד בטובתו של חברו חפץ ועל כן הוא מוכיחו אולי יכשל בעבירה, אבל בזמן ששונאים זה לזה לעולם אינו מוכיחו ואדרבה הוא מחניפו לאמר כשורה עשית ולא פעלת און וכל כוונתו להדיח עליו ורעה לפי שהוא שמח במפלתו, ומדה זו הלא היא ברכת בני עמינו מיום שגברה אגרופה של שנאת חנם מן חורבן בית שני והלאה ועד היום לא סרה, והנגע הולך ופושע עד אשר יסקיף ה' יורא, ויסיר לב האבן מקרבנו. (כלי יקר ויקרא טז, ז) ולא תשנא עליו חטא – אם תשנאוהו בלי שתוכיחוהו תשא עליו חטא, אבל אם תוכיחוהו ולא יקבל תוכחה, נראה שאין עליך חטא אם תשנאוהו... (שד"ל ויקרא טז, ז)

37... רוצה לומר כשיעשה דבר כנגדך, או כנגד ה' יתעלה, תוכיחו, כדי להשיבו אל הדרך הטובה. והנה יש בהוכחתו תועלת אם עשה דבר כנגדו, כי אולי יתקן את אשר עייתו, או יראהו שלא עשה דבר כנגדו; או אם עשה כנגד ה' יתעלה יש בהוכחתו תועלת להשיבו מדרכו הרעה... (רלב"ג ויקרא טז, ז) ... וסמך למצות התוכחה פסוק לא תשנא אחיך בלבבך – כי בזמן שהאהבה מצויה בישראל כל אחד בטובתו של חברו חפץ ועל כן הוא מוכיחו אולי יכשל בעבירה, אבל בזמן ששונאים זה לזה לעולם אינו מוכיחו ואדרבה הוא מחניפו לאמר כשורה עשית ולא פעלת און וכל כוונתו להדיח עליו ורעה לפי שהוא שמח במפלתו, ומדה זו הלא היא ברכת בני עמינו מיום שגברה אגרופה של שנאת חנם מן חורבן בית שני והלאה ועד היום לא סרה, והנגע הולך ופושע עד אשר יסקיף ה' יורא, ויסיר לב האבן מקרבנו. (כלי יקר ויקרא טז, ז) ולא תשנא עליו חטא – אם תשנאוהו בלי שתוכיחוהו תשא עליו חטא, אבל אם תוכיחוהו ולא יקבל תוכחה, נראה שאין עליך חטא אם תשנאוהו... (שד"ל ויקרא טז, ז)

38... רוצה לומר כשיעשה דבר כנגדך, או כנגד ה' יתעלה, תוכיחו, כדי להשיבו אל הדרך הטובה. והנה יש בהוכחתו תועלת אם עשה דבר כנגדו, כי אולי יתקן את אשר עייתו, או יראהו שלא עשה דבר כנגדו; או אם עשה כנגד ה' יתעלה יש בהוכחתו תועלת להשיבו מדרכו הרעה... (רלב"ג ויקרא טז, ז) ... וסמך למצות התוכחה פסוק לא תשנא אחיך בלבבך – כי בזמן שהאהבה מצויה בישראל כל אחד בטובתו של חברו חפץ ועל כן הוא מוכיחו אולי יכשל בעבירה, אבל בזמן ששונאים זה לזה לעולם אינו מוכיחו ואדרבה הוא מחניפו לאמר כשורה עשית ולא פעלת און וכל כוונתו להדיח עליו ורעה לפי שהוא שמח במפלתו, ומדה זו הלא היא ברכת בני עמינו מיום שגברה אגרופה של שנאת חנם מן חורבן בית שני והלאה ועד היום לא סרה, והנגע הולך ופושע עד אשר יסקיף ה' יורא, ויסיר לב האבן מקרבנו. (כלי יקר ויקרא טז, ז) ולא תשנא עליו חטא – אם תשנאוהו בלי שתוכיחוהו תשא עליו חטא, אבל אם תוכיחוהו ולא יקבל תוכחה, נראה שאין עליך חטא אם תשנאוהו... (שד"ל ויקרא טז, ז)

39... רוצה לומר כשיעשה דבר כנגדך, או כנגד ה' יתעלה, תוכיחו, כדי להשיבו אל הדרך הטובה. והנה יש בהוכחתו תועלת אם עשה דבר כנגדו, כי אולי יתקן את אשר עייתו, או יראהו שלא עשה דבר כנגדו; או אם עשה כנגד ה' יתעלה יש בהוכחתו תועלת להשיבו מדרכו הרעה... (רלב"ג ויקרא טז, ז) ... וסמך למצות התוכחה פסוק לא תשנא אחיך בלבבך – כי בזמן שהאהבה מצויה בישראל כל אחד בטובתו של חברו חפץ ועל כן הוא מוכיחו אולי יכשל בעבירה, אבל בזמן ששונאים זה לזה לעולם אינו מוכיחו ואדרבה הוא מחניפו לאמר כשורה עשית ולא פעלת און וכל כוונתו להדיח עליו ורעה לפי שהוא שמח במפלתו, ומדה זו הלא היא ברכת בני עמינו מיום שגברה אגרופה של שנאת חנם מן חורבן בית שני והלאה ועד היום לא סרה, והנגע הולך ופושע עד אשר יסקיף ה' יורא, ויסיר לב האבן מקרבנו. (כלי יקר ויקרא טז, ז) ולא תשנא עליו חטא – אם תשנאוהו בלי שתוכיחוהו תשא עליו חטא, אבל אם תוכיחוהו ולא יקבל תוכחה, נראה שאין עליך חטא אם תשנאוהו... (שד"ל ויקרא טז, ז)

40... רוצה לומר כשיעשה דבר כנגדך, או כנגד ה' יתעלה, תוכיחו, כדי להשיבו אל הדרך הטובה. והנה יש בהוכחתו תועלת אם עשה דבר כנגדו, כי אולי יתקן את אשר עייתו, או יראהו שלא עשה דבר כנגדו; או אם עשה כנגד ה' יתעלה יש בהוכחתו תועלת להשיבו מדרכו הרעה... (רלב"ג ויקרא טז, ז) ... וסמך למצות התוכחה פסוק לא תשנא אחיך בלבבך – כי בזמן שהאהבה מצויה בישראל כל אחד בטובתו של חברו חפץ ועל כן הוא מוכיחו אולי יכשל בעבירה, אבל בזמן ששונאים זה לזה לעולם אינו מוכיחו ואדרבה הוא מחניפו לאמר כשורה עשית ולא פעלת און וכל כוונתו להדיח עליו ורעה לפי שהוא שמח במפלתו, ומדה זו הלא היא ברכת בני עמינו מיום שגברה אגרופה של שנאת חנם מן חורבן בית שני והלאה ועד היום לא סרה, והנגע הולך ופושע עד אשר יסקיף ה' יורא, ויסיר לב האבן מקרבנו. (כלי יקר ויקרא טז, ז) ולא תשנא עליו חטא – אם תשנאוהו בלי שתוכיחוהו תשא עליו חטא, אבל אם תוכיחוהו ולא יקבל תוכחה, נראה שאין עליך חטא אם תשנאוהו... (שד"ל ויקרא טז, ז)

accomplish since, as the Mesillat Yesharim explains, the temptation of justified hatred and rebuke is far too intoxicating. "Hatred and vengeance are likewise exceedingly difficult for the mocked heart of human beings to escape from. For a human being strongly feels insults and he experiences great pain therein. Revenge is then sweeter to him than honey, for it alone is his peace."⁴¹ On the other hand, festering hatred leads to terrible and deleterious outcomes.⁴² Therefore, the Baalei HaMusar suggest that one must first unilaterally remove the hatred from their hearts, something that the Mesilat Yesharim indicates requires might and courage and notes that "such forbearance is easy only for the ministering angels who do not have among them these traits, but not for human beings..." While not easy, if one reaches such an equanimity, they are likely no longer governed by the stay against rebuking imposed in the Gemara in Arachin since they can rebuke from a place of love. That type of reproof stems from a genuine concern for the person's well-being and will then foster true love between the parties rather than engender animosity or acrimony.

From all that has been presented, it is clear that communication is the key to diffusing hatred. One needs to make others aware of their displeasure or have their misunderstandings dispelled which can only be accomplished through conversation. The problem is that many times that divulgence only serves to add fuel to the fire and pour accelerant on an already deteriorating situation. As the Gemara in Arachin noted, that is both because the recipient is unable to hear or accept the chastisement and since the purveyor of the rebuke

is not qualified or sensitive enough to convey the message. On the other hand, to leave the matter to deteriorate and remain a matter of unspoken disdain is unacceptable. It is harmful to the person who hides their feelings with a facade of friendship or allows it to brew inside of themselves. The taking of such a path debases the person, who might have once been justified in taking offense to another's activities, since it foments all sorts of negative conduct. They tarnish their character by engaging in unimaginable and unbecoming behavior to satisfy the insatiable hatred that burns inside of them. It is a conundrum that requires tremendous wisdom and sensitivity to navigate. First and foremost, it requires patience. One must allow for the initial anger or hurt to dissipate and for cooler heads to prevail. The next major step, which requires angelic powers, is to remove as much of the disdain or lingering hurt from one's heart and try to approach the situation from a position of love. Then, with the utmost sensitivity and caring, without any anger or animosity, one can try to communicate with the offending party or use an intermediary. Even if it does not succeed at first, it can plant seeds of future reconciliation. Most importantly, one must not allow the situation or circumstances to cause them to act in a spiteful or punitive manner and sully their character. The good news is that while one may not be able to easily change others, one can change themselves. The need for tremendous patience in awaiting resolution of these difficult interactions allows plenty of time in the interim for the never ending work of fixing oneself.

Shabbat Shalom

⁴¹ הפנים לפנים כן לב האדם לאדם ובאין מתוך כך לידי שגאה גמורה ושייך כפיית יצר. (תוד"ה שראה פסחים ק"ג)
⁴² גם השגאה והנקימה קשה מאד לשימלט ממנה לב הותל אשר לבני האדם, כי האדם מרגיש מאד בעלבונותיו ומצטער צער גדול, והנקמה לו מתוקה מדבש, כי היא מנוחתו לבדה. על כן לשיהיה בכחו לעזוב מה שטבעו מכריח אותו ויעבור על מדותיו, ולא ישנא מי שהעיר בו השגאה, ולא יקום ממנו בהזדמן לו שיוכל להנקם, ולא יטור לו, אלא את הכל ישכח ויסיר מלבו כאילו לא היה - חזק ואמיץ הוא. והוא קל רק למלאכי - השרת שאין ביניהם המדות הללו, לא אל שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם. אמנם גזרת מלך היא, והמקראות גלויים באר היטב, אינם צריכים פירוש, (ויקרא ט'): לא - תשנא את - אחיך בלבבך, לא - תקום ולא - תטור את בני עמך (שם). וענין הנקימה והנטירה ידוע, דהיינו: נקימה, לימנע מהיטיב למי שלא רצה להטיב לו או שהרע לו כבר. ונטירה, להזכיר בעת שהוא מטיב למי שהרע לו איזה זכרון מן הרעה שעשה לו. (מסילת ישרים פרק יא)

⁴² לא תשנא את אחיך בלבבך (ויקרא יט, ז). הוזהרנו בזה להסיר מנפשנו מדת השגאה, והיא מדה מעוללת פשעים רבים, ומסבבת כמה עלילות נשחתות, כמו לשון הרע, שהיא שקולה כנגד כמה חייבי מיתות בית דין כאשר יתבאר, וכמו דרישת רעה, והשמחה לאיד, וגרמת נזקים לחברים, והליכת רכיל, ונקימה, ונטירה, ומאבדת טובה הרבה מן הנפש, כאשר יתבאר בשער השגאה, וראה עד היכן הגיע עונש השגאה, כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה (יומא ט ב'): בית שני שהיו עוסקים בתורה ומעשים טובים מפני מה חרב? מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם. (שערי תשובה לרבינו יונה ג,לט) \\ השגאה המידה הזאת יש בה לאו, דכתיב (ויקרא יט ז'): "לא תשנא את אחיך בלבבך", ובזה הוזהרנו להסיר מנפשנו מידת השגאה. והיא מידה הגורמת עוונות הרבה, כמו לשון הרע, כי השונא את חברו מספר לעולם בשנאתו, וקובל עליו, ותמיד דורש רעה עליו, ושמח לאידו, וגורמת נזקו שייזיק לו כשיוכל להזיק לו, ונוקם ונטור לו, ולא ירחם עליו אפילו הוא דחוק מאד. ומחמת השגאה יגנה את מעשיו הטובים, וישנאים בעיניו ובעיני אחרים, ומונע טוב מבעליו, ולא יודה לו על האמת, ואם חייב לו - הוא גושגוש. (אורחות צדיקים שער השגאה)